

До спеціалізованої вченої ради 26.053.12
у Національному педагогічному університеті
імені М. П. Драгоманова

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Гоцуляка Володимира Михайловича** «**Теоретико-методологічне осмислення суспільно-політичної думки ранньомодерної України**», представлену на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Актуальність теми, обраної дисертантом, обумовлена кількома важливими чинниками: *по-перше*, потребою осмислення сьогоднішніх реалій вітчизняного політико-правового, соціального розвитку під кутом зору тієї інтелектуальної, теоретичної спадщини, яка формувалася в період другої половини XVI – XVIII століття; *по-друге*, крізь призму змістового наповнення суспільно-політичної думки ранньомодерної України уможлиблюється пізнання складної соціально-політичної реальності на українських землях того часу; *по-третє*, саме в цей період вітчизняна суспільно-політична думка синтезувала західноєвропейські та національні культурні традиції, на основі чого формується бачення широкого комплексу політико-правових, соціальних проблем на українських землях.

Науковий інтерес до теми дисертації визначається, найперше, потребою теоретико-методологічного осмислення суспільно-політичної думки ранньомодерної України, яка досі не була предметом окремого аналізу політичної науки. Відтак дослідження В. М. Гоцуляка заповнює прогалину в комплексних політологічних дослідженнях суспільно-політичної думки ранньомодерної України. У аналізованому дисертантом півтора столітньому періоді розвитку вітчизняної суспільно-політичної думки представлений

великий і різноманітний досвід культурної, релігійної та суспільно-політичної діяльності української спільноти.

Тема та зміст дисертації пов'язані з темами досліджень наукового напрямку «Дослідження проблем гуманітарних наук» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Практичну цінність дисертації В. М. Гоцуляка вбачаємо в: дослідженні наявних концептуальних основ аналізу суспільно-політичної думки ранньомодерної України; формуванні пізнавальної моделі дослідження української суспільно-політичної думки ранньомодерної доби з врахуванням специфіки історико-теоретичного пізнання; обґрунтуванні соціокультурної та ціннісної обумовленості змісту суспільно-політичної думки України ранньомодерної доби; розкритті значення синтезу релігійно-культурних і суспільно-політичних ідей першої половини XVII ст. для реформування українського суспільства; визначенні передумов формування загальнонаціональної моделі ідентичності в суспільно-політичній думці ранньомодерної України; з'ясуванні ролі державотворчої ідеї в системі суспільно-політичного мислення ранньомодерної України та процесах українського державотворення.

Безумовна **новизна** роботи проявляється в тому, що дисертантом концептуальні підстави дослідження суспільно-політичної думки ранньомодерної України визначено як форми теоретичної рефлексії та фіксації знання про суспільні, політичні, правові явища і процеси в Україні, визначення комплексу засад становлення та розвитку цієї форми. Авторська позиція дисертанта простежується в конструюванні концепту суспільно-політичної думки ранньомодерної України як комплексу суспільно-політичних ідей, поглядів та концепцій в системі духовної культури України, що сформувався в етнонаціональному і соціокультурному просторі українського життя другої половини XVI – XVIII ст. Дисертант акцентує на поєднанні засад руської

духовності з впливами європейських ідей гуманізму, Реформації, бароко і Просвітництва. В. М. Гоцуляк пропонує пізнавальну модель дослідження суспільно-політичної думки ранньомодерної України з урахуванням специфіки історико-теоретичного пізнання. Дисертант обґрунтовує ідею соціокультурної обумовленості суспільно-політичної думки ранньомодерної України.

Автор оперує поняттям «доба ранньомодерної України», відходячи тим самим від традиційних для історико-політичної науки дослідницьких схем та уявлень, згідно з якими суспільно-політична думка розвивалася в середньовічному, феодальному суспільстві.

Оскільки праці того часу авторства книжників, полемістів, професорів університетів ранньомодерної України, не були політичними, то дисертант постав перед складним завданням виділення зі загальної маси ідей, поглядів і стереотипів другої половини XVI – XVIII ст. ті, які пов'язувалися із суспільно-політичною проблематикою.

Відтак В. М. Гоцуляк представляє інтегральне вивчення проблем розвитку суспільно-політичної думки ранньомодерної України та формування цілісного знання про досліджувані в дисертації проблеми на основі використання епістемологічних переваг різних наук – політології, філософії, історії, правничої науки, культурології.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне й емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем першоджерел і наукових праць, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження, наукових напрацювань з проблематики історії політичної думки України.

Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження викладено в 41 публікації, з яких 2 монографії (1 – одноосібна), 21 науковій статті,

опублікованих у фахових наукових виданнях з політичних наук (із них 18 входять до міжнародних наукометричних баз), у 18 тезах виступів на науково-практичних конференціях та інших апробаційних дослідженнях. Оpubліковані наукові праці та автореферат достатньо повно відбивають результати проведеного В. М. Гоцуляком наукового дослідження.

Зауважимо, що обраний здобувачем предмет дослідження є надзвичайно розлогим, багатоаспектним і міждисциплінарним. Це зумовлює низку дискусійних положень, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, віднесемо:

По-перше, дисертант слушно відзначає (с. 41-42), що розвиток суспільно-політичної думки ранньомодерної України синхронізований з аналогічними процесами в Західній Європі. Водночас не наведені аргументи цієї тези, на конкретних прикладах зіставлення західноєвропейської та української суспільно-політичної думки того часу. По тексту роботи наявні лише окремі тези, наприклад, дисертант говорить про поширення в Україні північноєвропейського варіанту гуманізму в тісній єдності з ідеями Реформації (с. 179).

По-друге, автор констатує, що ранньомодерний період в історії суспільно-політичної думки України має власну систему цінностей. Крізь призму аксіологічного підходу доцільним видається аналіз ціннісної парадигми цього періоду. Про окремі цінності того часу йдеться в межах усієї роботи (с. 67, 106, 120, 184 і т. д.), але авторське консолідоване розуміння системи політико-правових цінностей на українських землях в аналізованій період, на нашу думку, доцільно запропонувати, класифікувати тогочасні суспільно-політичні цінності, розкрити ймовірну їх еволюцію в межах аналізованого часового проміжку або ж аргументувати їх статичність. Таке завдання видається доречним, позаяк концепт цінностей винесений у ключові слова дисертації (с.

б), а політико-аксіологічний метод представлений у визначенні методології дисертації (с. 30).

По-третьє, вважаємо за доцільне чіткіше викласти авторське розуміння відмінності між поняттями «ранньомодерна» та «домодерна» доба, які використовуються дисертантом як засадничі в дослідженні для характеристики еволюції вітчизняної політичної думки. Автор пише про наукову «доцільність використання терміну „ранньомодерна” чи „домодерна” доба для характеристики процесів і явищ, які відбувалися в Україні другої половини XVI – XVIII ст.» (с. 58). В цьому контексті згадаємо й друковану працю (статтю) дисертанта під № 123 у загальному списку джерел. Відтак на основі згаданого виникає сприйняття цих понять як тотожних. Окремі дослідники (наприклад, В. Яремчук) увесь період від X до середини XVII вважають «домодерним». Питання термінологічного розмежування «домодерний – модерний» відтак потребує уточнення.

По-четверте, окремі питання знаходять авторське трактування «відірвано» від основного предмета досліджень – ранньомодерної політичної думки. Зокрема, автор висловлює власне розуміння низки концептів (як-от, «простір пам'яті», «колективна пам'ять», «історична пам'ять», «пам'яттєвий дискурс», та ін.; див. підрозділ 2.3.), але не розвиває аргументацію того, як саме ці питання важливі в контексті політологічного аналізу ранньомодерної політичної думки. Відтак наша рекомендація стосується доцільності більш чітко пов'язати важливі теоретико-методологічні концепти, до яких звертається автор, з власне з суспільно-політичною думкою ранньомодерної України. Власне на прикладі застосування поняття «політичний міф» автор добре розкриває такий зв'язок (с. 145-147), але це не застосовується щодо багатьох інших понять, якими оперує дисертант.

По-п'яте, дисертант слушно аргументує, що на часі «зміна дослідницьких акцентів у політичній науці», коли вони починають обумовлюватися «тими

історичними, культурними та політичними завданнями, що є пріоритетними в сучасному українському житті» (с. 167). Водночас дисертанту доцільно посилити аргументацію, які особливості сучасного вітчизняного політичного процесу вимагають нашої дослідницької уваги до суспільно-політичної думки саме ранньомодерного періоду.

По-шосте, дисертант слушно звертає увагу, що суспільно-політична думка ранньомодерної України формувалася під впливом низки чинників суспільно-політичного, релігійного та культурного характеру (с. 171). На нашу думку, потребує уточнення система цих чинників, пошук логічних зв'язків між ними. Окремим чинникам (наприклад, Люблінській унії, появі братств) дисертант приділяє значну увагу, в той час як низку інших оминув аналізом. Загалом потребує теоретико-методологічної концептуалізації цілісна система чинників, яка визначально вплинула на суспільно-політичну думку ранньомодерної України.

Наведені міркування не впливають на високу оцінку дисертації В. М. Гоцуляка, не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на актуалізацію наукового дискурсу щодо порушених у дисертаційному дослідженні проблем. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Дисертаційне дослідження В. М. Гоцуляка відповідає паспорту спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки, затвердженого постановою Президії ВАК України від 30.06.2005 р. № 50-06/6.

Тема дисертації є актуальною, її структура добре продумана, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані у роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в вивченні теоретико-методологічних засад дослідження суспільно-політичної думки ранньомодерної України. Основні результати достатньо повно викладені в опублікованих працях автора.

Висновки до розділів та загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертації.

Представлена до захисту дисертаційна робота В. М. Гоцуляка «Теоретико-методологічне осмислення суспільно-політичної думки ранньомодерної України» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичної науки.

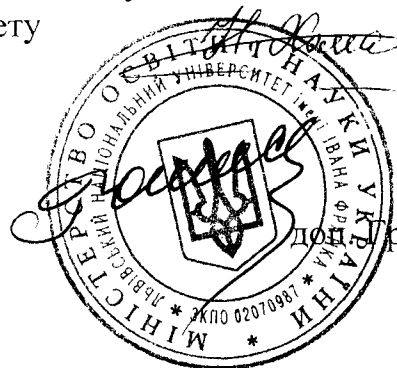
Дисертація, її автореферат за своєю структурою, стилем викладу та іншими вимогами відповідні державному стандарту. Зміст роботи та завдання відповідають п. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. і Наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р.), які висуваються до докторських дисертацій. На нашу думку, автор дисертаційного дослідження – Гоцуляк Володимир Михайлович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент –

доктор політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Н. М. Хома

Підпис Хоми Н. М. підтверджую
Вчений секретар

доцент Рабовецька О. С.